

Üçüncü Dünya Savaşına Beş Mi Kaldı - Fatih Ceylan

Savaşın ayak sesleri mi?

Şubat 2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya karşı başlattığı işgâl harekâtı sonrasında gelişen süreç karşısında Batı’dakiler dahil birçok gözlemcinin halen devam eden bu savaşın yer küreyi üçüncü dünya savaşına sürükleyeceği yönünde görüşler ortaya koymakta oldukları gözlenmektedir. Bu akımın savunduğu teze son dönemde Türk Dışişleri Bakanı da katıldı. Çıktığı bir televizyon programında Bakan Fidan 3. Dünya Savaşı çıkacağını çağrıştıran [şu ifadeleri](#) kullandı: “*Bence dünya bu senaryoyu ciddiye almalı, bu tehdidi ciddiye almalı. Böyle bir risk var. Bunu biz baştan beri diyoruz. Bu, bir yani, gerçekten hesabı kitabı yapılmış.*”

Bu programın hemen ertesinde Milli Savunma Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Yetkilisi, 3. Dünya Savaşı olasılığı konusunda kendisine yöneltilen soruya, “Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nda olduğu gibi topyekûn bir risk var mı dersiniz tabii ki bir ihtimal var. TSK zaten dinamik bir ordu. Kendi planlarını, kendi lojistiğini test etmiş, onaylatmış bir ordu. Ordumuzun da her türlü senaryoya hazır olduğunu belirtmek gerekir.” şeklinde [karşılık](#) vermesi dikkat çekti.

Yapılan kimi analizlerde ise, 3. Dünya Savaşının çoktan başladığı, bunun şekli ve akışının ilk iki dünya savaşından farklılık gösterdiği; zira savaşın artık eski normlara göre tanımlanamayacağı görüşü ileri sürüldü.

Özellikle ağır ekonomik zorluklar nedeniyle çoğunlukla iç gündeme hapsedilen, dolayısıyla içinde buldukları dünyadaki baş döndüren küresel gelişmeleri izlemekten uzak duran kamuoyunun büyük kesimi “dünya savaşı” söylemi karşısında resmî yetkilerin beyanlarıyla karşı karşıya bırakıldı.

Rusya’nın 2008’den bugüne değin sergilemekte olduğu revizyonist ve saldırgan tutumunun küresel düzensizliğe seyreden süreci tetiklemesi üzerine Batı’da veya diğer coğrafyalarda baş gösteren dünya savaşı söyleminin arka planında yatan dinamikleri anlamak ve bu sorunsalı irdelemek kaçınılmaz hale geldi.

Ukrayna’daki savaşla başlayan süreç ve yeni tehdit araçları

Ukrayna’da devam eden ve kısa vadede son bulması beklenmeyen Rusya merkezli savaşla birlikte neredeyse son on yıldır su yüzüne çıkan ABD-Çin rekabetinin Asya-Pasifik bölgesinde yol açtığı gerilimler dünya kamuoyunun zihninde savaşın yer küreyi kapsayacak yönde ilerleyeceği algısının giderek daha fazla yer ettiği izlenimini vermekte.

Günümüzde dünyada keskinleşen rekabet ortamı dolayısıyla parçalanmaya doğru evrilen küreselleşme ve kapsamı çok genişleyen dijitalleşmeyle birlikte küresel

güvenlik ortamı için yeni risk ve tehditlerin ortaya çıktığı gerçeğiyle yüzleşmekteyiz. Mevcut bu ortamda sınıraşan mahiyeti itibarıyla örneğin siber uzay kapsamındaki tehditlerin gözardı edilemeyeceği açıktır. Hemen her geçen gün yeni tezahürlerine tanık olduğumuz baş aktörler arasındaki güç mücadelesinin alevlendiği bir dönemde siber alanın sunduğu “fırsatların”, devletler tarafından birbirlerine karşı kullanıldığı gözlenmektedir. Bu durumdan, devlet dışı aktörlerin de yararlandığı görülmektedir.

[Siber tehditlerin yaygınlaşmasına](#) hibrit tehditler de eşlik etmektedir. Devlet ve devlet dışı aktörlerin “[hibrit savaşta](#)” askerî imkân ve kabiliyetler dahil sivil kapasite ve yeteneklerden de yararlandığı, dolayısıyla toplumun değişik katmanlarını, sürdürdükleri veya başlatmayı öngördükleri savaşlarda geniş ölçekte seferber edebildikleri izlenmektedir. Hükümet organlarının ötesinde “toplumun tümüne dayalı” ([whole-of-society](#)) anlayışın esas alındığı çatışmalı ortamlarda savaş ile barış arasında olduğu varsayılan keskin çizgi giderek bulanıklaşmakta, bu çerçevede savaşı tanımlamak daha da güçleşmektedir.

Hibrit tehditlerde kullanılan çarpanların başında dezenformasyon veya dış etkenlerin/aktörlerin manipülasyon çabaları gelmektedir. Buna, sosyal medyanın desteğinde “hakikat ötesi algı oluşturma” ve toplumları bu suretle gerçeklikten uzaklaştırma tasarrufu da eklenmektedir. Bu yolla kamuoylarının zihninde savaş ile barış arasındaki çizgi bilinçli olarak belirsiz kılınmak suretiyle spekülasyon ve endişeye dayalı bir ortam tesis edilmekte; böylece yönetimlerin izledikleri içe dönük gündemleri ile siyasî çıkarlarını kamufle etmek marifetiyle iç siyasete odaklı çıkarlarını meşrulaştırmaları için gerekli ortam hazırlanmaktadır.

Yenilikçi ve yıkıcı teknolojiler

3. Dünya Savaşı olasılığının irdelenmesinde dikkate alınması gerekli diğer başat bileşenlerden biri de, yeni ve yıkıcı özellikleri de bulunan teknolojik imkân ve kabiliyetlerdir. Bunların başında Yapay Zeka gelmektedir. Yapay Zekanın, kuantum ve uzay teknolojileri refakatinde sistemlerin otonomisini arttırması ve adeta kendi başına karar verme yeteneğine sahip sivil veya askerî sistemlerin

artan ölçüde dolaşıma girmesi küresel bir savaşın tetiklenmesinde ana rollerden birini oynamaya adaydır. Yeni ve çığır açan teknolojilerin kullanımında rekabet sürdüğü ve bu tür teknolojiler için dünya çapında devletlerin üzerinde mutabık kaldıkları ortak küresel bir düzenleme geliştirilemediği takdirde insanlığın, “insan yapımı” felâketlere sürüklenme olasılığı zihinleri sürekli kurcalayacak ciddi bir endişeyi gündemde tutacaktır.

3. Dünya Savaşının köşe taşları?

Bu genel tablo içinde kimlerin neden 3. Dünya Savaşı senaryosunu gündemde canlı tuttuğunun incelenmesinde yarar vardır. Bu noktadan hareket ettiğimizde ilk akla gelen olasılık Ukrayna'daki savaşın genişlemesi ve NATO üyelerinin topraklarına sirayet etmesidir. Diğer bir olasılığı ise Rusya'nın, savaşın gidişâtına bağlı olarak, Ukrayna'da nükleer silâh kullanması veya aynı etkiyi doğuracak şekilde sivil amaçlı bir nükleer reaktöre karşı yapacağı saldırıdır.

Şubat 2022'den bu yana Putin dahil Rus üst düzey yöneticilerin sert bir söyleme dayalı olduğu gözlenen nükleer silâh kullanma tehdidinde değişen sıklıklarda başvurdukları görülmektedir.

Nükleer boyut içermeyen, dolayısıyla salt konvansiyonel araçlar ile yenilikçi teknolojilere dayalı bir dünya savaşı senaryosunu tahayyül etmek düşünsel anlamda mümkün görülse de, yer küreyi kapsayacak ölçüde bir savaşın fiiliyatta nükleer kuvvetler olmaksızın yapılacağını varsaymanın ne derecede geçerli olacağı sorgulanmalıdır.

ABD ile Rusya arasında imzalanan stratejik nükleer silahları sınırlayan anlaşmaların tesis ettiği mimarî son gelişmelerle birlikte neredeyse tamamen dağılmıştır. Bu çerçevede geçmişte stratejik dengeyi sağlayan “nükleer dehşet dengesinin” (Güvenceli Karşılıklı Yıkım-MAD) zemini zayıflamıştır. Bu güncel durumun nükleer silahlara başvurma eşiğinin düşmekte olduğuna işaret ettiği söylenebilir. Diğer yandan, nükleer silahlara sahip küresel aktörlerden çılgınca bir

hamle gelmediği takdirde, bu ana güçlerin insanlıkla birlikte kendilerini de karanlığa gömecek şekilde nükleer kuvvet kullanmalarının her hâl ve kârda kendi ulusal çıkarlarıyla bağdaşmayacağını varsaymak gerekir.

Ukrayna'daki Rus saldırılarının başlaması sonrasında başta ABD yetkilileri olmak üzere NATO'nun önde gelen Avrupalı müttefik ülkeler yöneticilerinin, Rusya'yla savaş meydanında doğrudan karşı karşıya gelmeyeceklerini açıkça beyan ettikleri bilinmektedir. Sergilenen bu duruş, ne Batı ülkelerinin Ukrayna'ya desteklerine sekte vuracak, ne de NATO ülkelerinin kolektif caydırıcılık ve savunma önlemleri almalarını kesintiye uğratacaktır.

Rusya'nın söyleme dayalı nükleer şantajının pratikte yer bulup bulmadığı, dolayısıyla Rus nükleer kuvvetlerinin savaşa hazır hale geçirilip geçirilmediği ise, Batılı ülkeler tarafından sürekli gözetim altında tutulmaktadır. Bugünün teknolojilerinin herhangi bir "nükleer kuvvet hareketlenmesini" tespit etmeye olanak sağladığı şüphesizdir. Rusya'nın nükleer kuvvetlerini geniş ölçekte kaydırması veya bunların kullanımına gidecek bir yeniden tertiplenme içine girmesi durumunun ABD ve NATO kaynaklarınca yakından izlendiği sır değildir.

3. Dünya Savaşı Senaryosu kimlere yarar?

NATO'nun kendi üyelerinin caydırıcılık ve savunmasını güçlendirmeye yöneldiği bir dönemde 3. Dünya Savaşı senaryosunun Batı-Rusya karşıtlığı üzerinden canlı tutulmasında kimlerin çıkarı bulunduğu sorunsalını değerlendirmek kaçınılmazdır. Olası bir küresel savaş senaryosunda Rusya'nın, Ukrayna'da sürdürdüğü çatışmayı kendisi açısından olabildiğince meşru kılmaya ve "meşruiyet" arayışında bu savaşın özellikle Avrupa'da yol açtığı ciddi tehdit algısını nükleer boyut da dahil kaşımaya yönelmiş olduğu öne sürülebilir.

Savaşa ABD yerleşik düzeninin optiğinden bakıldığında ise, Ukrayna'da Rus saldırıları üzerine patlak veren savaşın tesis ettiği olumsuz iklimin, tehdit algıları yükselen NATO'nun Avrupalı üyelerin savunma harcamalarını arttırmalarına

dayalı bir fırsat penceresinin ortaya çıkmasında ana etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Nitekim, 2014-2024 dönemi toplam olarak ele alındığında 32 NATO müttefiki ülkeden 23'ünün Gayrisafî Yurtiçi Hasıllarının (GDP) %2'sini savunma harcamalarına ayırdığı Temmuz 2024'de Washington'da yapılan NATO Zirvesi öncesinde açıklanmıştır. Bu yüzdenin artık tavan olmaktan çıkıp taban oluşturması gerektiği yönündeki yaklaşım da güç kazanmıştır.

Trump barış güvercini mi?

ABD Başkanlığına yeniden aday olan Trump'ın, Biden'ı küresel savaş köriklemekle suçlaması ise tam bir çelişkidir. Popülizmin bayraktarlığını yapan aynı kişi, ABD Başkanı olduğu dönemde NATO'nun Avrupalı üyelerini, savunma harcamalarını arttırmaları için ağır baskıya ve bunu yapmayanları tahammül sınırlarını aşan hakaretlere tabi tutmuştur. Bu itibarla, bugün Ukrayna savaşını 24 saatte sonlandıracağını ilân eden bu "barış güvercini" görünömlü şahsın samimiyeti doğal olarak sorgulanmaya açıktır.

ABD-Çin rekabeti

3. Dünya Savaşı senaryosu kapsamında kullanılan diğeri önemli bir gözlem, ABD-Çin arasındaki rekabetin hemen her alana yayılmasıyla birlikte özellikle Asya-Pasifik bölgesinde başlayan gerilimin tüm dünyaya yayılacak bir çatışmayla sonuçlanacağı savına dayalıdır. Nitekim, hem ABD hem Çin yetkililerinin son dönemde yaptıkları beyanlara bakıldığında [ABD-Çin çatışmasının](#) uzak olmayan bir gelecekte patlamasının mukadder olduğu görüşünün ileri sürüldüğü görölmektedir. Aslında bu her iki aktör de küresel yangına yol açacak bir savaşın en başta kendilerine büyük zarar vereceğinin ayırındadırlar. Bu çerçevede Çin, ABD'yle askerî alanda karşı karşıya gelmekten olabildiğince sakınmaktadır. Çin'in, sancılı ve rekabetçi olduğu kuşkusuz bulunan mevcut geçiş döneminde, parçalanmış halde olsa da, küreselleşmenin ekonomik-ticarî nimetlerinden azamî ölçüde yararlanma yolundan sapmayan bir yol izlemeye çalıştığı gözlenmektedir. Bunun karşılığında ABD, iki ülke arasındaki işbirliği için tanımlanmaya müsait alanlar (Yapay Zeka, salgın hastalıklar, iklim kriziyle mücadele gibi) saklı kalmak

kaydıyla Çin'in özellikle teknolojik ekosistemini baskı altında tutmaya dayalı rekabetçi bir strateji izlemektedir. Bu stratejinin sürdürülebilirliği, iki baş aktörün sahada fiilî olarak karşı karşıya gelmesi olasılığı karşısında canlı bir stres testine tabi olmaya devam edecektir.

Ve "Küresel Güney"

Son olarak, 3. Dünya Savaşı senaryosu "tarafdarlarının", başta Ortadoğu ve Afrika olmak üzere büyük güçlerin rekabet sahasına dönme eğilimine giren "Küresel Güney" üzerindeki nüfuz mücadelesinin sonuçları itibarıyla dünya ölçeğinde ortaya çıkarabileceği gerilimleri ön plana çıkarttıkları görülmektedir. Bu sonuçları ele alırken Gazze'de ve ötesinde halen süren çatışmanın olası seyrinin Ortadoğu'dan başlayarak küresel aktörler arasındaki jeostratejik rekabet içinde oynayabileceği rolü de hesaba katmak gerekecektir. Bu çerçevede mevcut tablo, Gazze kriziyle başlayan Ortadoğu'daki dönüşüm sürecinde küresel ve bölgesel oyuncuların savaşın bölgeyi kapsayacak yönde ilerlememesinden yana tutum aldıklarını ortaya koymaktadır. Gazze'deki bunalıma koşut olarak İran-İsrail ve İsrail-Hizbullah geriliminin daha da alevlenip bölgeyi ateşe sürüklemesine karşı ilgili aktörlerin gerekli gardı aldıkları gözlenmektedir. Süren çatışmalarda daha da keskin bir viraja girilmediği takdirde, mevcut şartlarda, bu çizginin kökten değişeceğini varsaymak mümkün gözükmemektedir. Savaşın son bulması halinde Ortadoğu'nun nasıl bir statükoya evrileceğini şimdiden tüm boyutlarıyla öngörmek güç olmakla birlikte, yaşanmakta olan geçiş döneminin bölgesel ve küresel aktörler bakımından bir dizi sancı ve sınıma sahne olacağına kesin gözle bakmak gerekecektir.

Sonuçta yeni bir dünya savaşı çıkar mı?

Mevcut sarsıntılı ve çatışmacı küresel ortamın, tanım ve kapsamı muğlak bulunsa da, 3. Dünya Savaşıyla yeni bir döneme gireceği savının pratikte karşılık bulduğunu öne sürmek şu an için gerçekçilikten uzak bir abartı olur.

Savaş senaryosunu canlı tutan devlet yönetimleri ve bunların kullandıkları aygıtların yaklaşım ve savlarını, devlet yönetimlerinin ulusal ve uluslararası çıkarları perspektifinden değerlendirmek daha sağlıklı bir yaklaşım teşkil eder. Dolaşıma sokulan 3. Dünya Savaşı senaryosunun, kimi küresel ve bölgesel aktörlerin içerideki ve dışarıdaki kullanımlarında kendilerine ve temsil ettikleri yönetimler ile destekçilerine hizmet eden bir mahiyet arzettiğini yapılacak herhangi bir analizde önemli bir veri olarak kabul etmek daha gerçekçi sonuçlara varmak açısından gereklidir.

Fatih Ceylan, Büyükelçi (E.)

1957 Bursa doğumlu. 1979 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Dışişleri Bakanlığına girdi. Master Derecesini Rutgers(ABD)/Princeton Üniversitelerinden aldı. İslamabad Büyükelçiliği, Deventer Başkonsolosluğu ve NATO nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğinde, Brüksel Büyükelçiliğinde ve AB nezdindeki Türkiye misyonunda çalıştı. Düsseldorf'ta Başkonsolosluk, Sudan ve NATO nezdinde Büyükelçilik yaptı. Merkezdeki son görevi İkili Siyasi İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığıydı. 2019 Şubat ayında emekliye ayrıldı.

Bu yazıya atıf için: Fatih Ceylan, "Üçüncü Dünya Savaşına Beş Mi Kaldı",
Çevrimiçi Yayın, 27 Temmuz 2024,
<https://www.uikpanorama.com/blog/2024/07/27/uds-ceylan/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.